הרב יהודה זולדן, באר יהודה – בבא מציעא, פרקים א-ב, עמ' 379-402

שיעור כד

סימנים, עדים על האבידה ועל המאבד

(בבא מציעא כז ע"א - כח ע"ב)

הקדמה
א. דרשהו אם רמאי הוא – עדים עדיפים על סימן מובהק
1. רבנו חננאל: עדים על המאבד שהוא צורבא מרבנן
2. רש"י: עדים שהאבידה שייכת למאבד
3. רמב"ן: עדי אריגה, עדי נפילה, עדי מקח שמעידים שהאבידה שייכת למאבד
4. ראב"ד: עדים שהמאבד איננו רמאי כשנותן סימן שאינו מובהק
ב. בראשונה... ומשרבו הרמאין
1. רמב"ם: חשוד כרמאי – עדים שהאבידה שלו; משרבו הרמאים – עדים שהמאבד אינו רמאי
2. רא"ש וטור: חשוד כרמאי ומשרבו הרמאים – עדים שאינו רמאי כשלא נתן סימן מובהק; ללא עדים כשנתן סימן מובהק
ג. סימנים וסימנים – יניח
1. יהיה מונח אצל המוצא, עד שיבוא אליהו
2. יהיה מונח עד שיבואו עדים, אחד מהם יישבע, אחד יודה, או שיתפשרו ביניהם
סיכום

הקדמה

הגמרא דנה אם השבת אבידה באמצעות סימנים היא מהתורה או מדרבנן. אמנם גם אם סימנים הם מהתורה, יש עדיפות לעדות של עדים על פני סימנים. ראשונים דנו אילו סוגי עדות ניתן לקבל מפי עדים שמעידים על אבידה. עדויות על האבידה עצמה ושייכותה למאבד שטוען שהוא בעליה, או עדויות שאינן נוגעות לאבידה עצמה אלא ליושרו של המאבד שטוען שהוא בעליה, או אף היותו צורבא מדרבנן שיכול לזהות אבידה בטביעות עין.

כמו כן הגמרא ציינה השתלשלות לפי תקופות באופן השבת האבידה בסימנים ובעדים: "בראשונה" – מה היה נדרש ממאבד שטוען שהוא הבעלים, ומה היה נדרש ממנו כשהוא היה חשוד כרמאי. "משרבו הרמאים" – מה נדרש מכל מאבד במצב כזה. נתמקד בעיקר בדבריהם של הרמב"ם הרא"ש והטור בעניין זה.

רבא דן במקרים שבאו שניים ונתנו סימנים או שעדים העידו של מי האבידה. נעיין בדברי ראשונים שפירשו הלכה זו.

א. דרשהו אם רמאי הוא – עדים עדיפים על סימן מובהק

הגמרא (כז ע"א – כח ע"א) דנה באריכות בשאלה אם סימנים דאורייתא או דרבנן. אחת ההוכחות (כז ע"ב) היא:

> תא שמע: "והיה עמך עד דרש אחיך אתו" (דברים כב, ב). וכי תעלה על דעתך שיתננו לו קודם שידרשנו? אלא, דרשהו אם רמאי הוא או אינו רמאי. מאי לאו בסימנין? לא, בעדים.

הגמרא המשיכה לדון בעניין, ובסוף הסוגיה חזר רבא והוכיח שסימנים דאורייתא מדרשה זו:

> אלא אמר רבא: סימנין דאורייתא. דכתיב "והיה עמך עד דרוש אחיך אותו". וכי תעלה על דעתך שיתננו קודם שידרשנו? אלא דרשהו אם רמאי הוא או אינו רמאי. לאו בסימנין, שמע מינה.[1]

מיד לאחר שרבא למד מדרשת הפסוק שסימנים דאורייתא, נאמר בגמרא:

> אמר רבא: אם תמצי לומר סימנין דאורייתא. אם תמצי לומר? הא פשיט ליה סימנין דאורייתא? משום דאיכא למימר כדשנינן.[2]

רבא אמר שאם נאמר שסימנים מהתורה, ומיד הקשתה הגמרא שהרי לפני כן אמר רבא שאכן סימנים הם מהתורה. תשובת הגמרא: "כדשנינן" – כפי שצוין (כז ע"ב) שניתן להבין שכוונת הפסוק היא שיש להחזיר אבידה על פי עדים ולא על פי סימנים.[3]

---

[1] רבינו יעקב (בעל הטורים, דברים כב, ב) כתב: "'עד דרש אחיך אותו'. פירוש, שידרוש האות שלו, שיתן לו סימן בו. וזהו שאמרו רז"ל: דרשהו אם הוא רמאי אם לאו, מאי לאו בסימנים שעליה". כוונתו שהמאבד ידרוש את האות, הסימן, שיש באבידה. בזוהר (פרשת חוקת, דף קפד, א) נאמר: "'עד דרוש אחיך אותו' – אות ממש דבעי לפרש ההוא אות דההיא אבידה". הרב יהושע פלק (פני יהושע, כתובות יב ע"ב) הקשה שהרי הכלל הוא "ברי ושמא – ברי עדיף", "אם כן אמאי איצטריך קרא לאהדורי אבידה בסימנין וכתיב נמי 'עד דרוש אחיך אותו' – דרשהו אם הוא רמאי, ותיפוק ליה דבלאו הכי מהדרינן אפילו בלא סימנין אלא בטביעת עין, כיון שטוען ברי ואין אדם מכחישו בברי, והמוצא טוען שמא?". הפני יהושע תירץ: "דהמוצא מצי למימר דלאו ממנו נפל אלא מרובא דעלמא, ואף על גב דאין הולכין בממון אחר הרוב היינו להוציא מן המוחזק דוקא, מה שאין כן הכא דלא הוחזק. ועוד דלמ"ד ברי ושמא ברי עדיף סבירא ליה נמי דהולכין בממון אחר הרוב". הרב מרדכי אפשטיין (לבוש מרדכי, בבא מציעא סי' א אות יב) כתב שמאבד ומוצא אינם תובע ונתבע. "מה שטוען עם הארץ ברי שהמציאה שלי אין המוצא נתבע ממנו, שהרי אמרה תורה דרשהו אם אינו רמאי". על המוצא לברר אם אכן המאבד הוא הבעלים, אך המאבד איננו נתבע ואיננו טוען שמא האבידה שלו. מאחר שיש סימנים באבידה הוא הכריז עליה כי הוא רוצה לקיים את מצוות השבת אבידה. יש להוסיף שאמנם המאבד נותן סימנים כי ברי לו שהאבידה שלו, אבל המוצא הוא שקובע אם אכן הסימנים שהמאבד נתן מתאימים. אם המוצא יחליט על פי שיקול דעתו שהסימנים אינם מתאימים, אזי זו היא טענת ברי גם כן. אחרונים נוספים השיבו לקושיית הפני יהושע. בסיכומם ראה: הרב אחיקם קשת (קובץ יסודות וחקירות, עמ' 436); הרב יעקב שטיינהויז (דבר יעקב, כז ע"א).

[2] הרשב"א (כח ע"א) העיר על גרסה זו: "ואין נוסחא זו מחוורת, דהא דפשיט רבא לעיל סימנים דאורייתא לאו מדרשא ד'עד דרוש אחיך' קא פשיט, אלא ממתניתין דמצא תכריך של שטרות, ואדרבה משום דלא אשכח טעמא אלא משום דסימנים דאורייתא קאמר רבא דקרא דרשהו בסימנים קאמר ומהתם נפקא ליה לתנא, אלא לא גרסינן ליה כלל אלא הכי גרסינן: 'אמר רבא: אם תמצי לומר סימנין דאורייתא סימנין וסימנין יניח', ופרש"י ז"ל דלאו דוקא אי אמרינן סימנים דאורייתא אלא אפילו תמצא לומר דאורייתא קאמר, ורבא דיני דיני קא פסיק וה"ק אפי' את"ל דאורייתא סימנים וסימנים יניח סימנים ועדים ינתן לבעל עדים".

[3] ראשונים ואחרונים דנו מה הסיק רבא בנוגע לשאלה אם סימנים מהתורה או מדרבנן. הריטב"א (כח ע"א) כתב בשם רבו שרבא הכריע שסימנים דאורייתא. במקום נוסף כתב הריטב"א (יבמות קכ ע"ב): "ורב אלפס ז"ל פסק דסימנים דרבנן, אבל אנו כתבנו בכמה מקומות דהלכתא סימנין דאוריתא". הרא"ש (ב, יג) כתב: "ושקיל וטרי גמרא למיפשט הא בעיא ולא איפשיטא... הלכך לא מהדרינן גט בסימנים אלא בסימן מובהק דחשיב או בעדים או לצורבא מרבנן בטביעות עינא". אך בתוספותיו כתב הרא"ש (כח ע"א): "אלא רבא נקט אם תמצי לומר לאלומיה למילתיה, דאפילו אם תמצי לומר סימנין דאורייתא **כדפשטינן**, אפילו הכי עדים עדיפי מסימנין" – רבא הכריע שסימנים מהתורה, אך לפיו בכל זאת עדים עדיפים מסימנים. אין סתירה בדברי הרא"ש. לפיו הגמרא עצמה לא הכריעה ולכן יש להחמיר, אבל ההכרעה של רבא היא שסימנים דאורייתא. זאת לעומת רב אשי, שעליו נאמר (יח ע"ב) ש"מספקא ליה: סימנים, אי דאורייתא אי דרבנן". הרמב"ם (הל' גזילה ואבידה יג, ה) כתב: "הסימנים המובהקין סומכין עליהם ודנין על פיהם בכל מקום דין תורה". הרב וידל די טולושא (מגיד משנה שם) כתב: "פסק רבינו כמאן דאמר סימנין דאורייתא... וסובר הרב ז"ל דדעת רבא דאמר 'אם תמצי לומר סימנים דאורייתא', הכי סבירא ליה דסימנים דאורייתא אינון". אך הרב אברהם די בוטון (לחם משנה, הל' גירושין ג, יא)

דרשת הפסוק שנזכרה בסתמא דגמרא (כז ע"ב) ואחר כך נזכרה גם על ידי רבא (כח ע"א), מופיעה במדרש ההלכה (ספרי דברים, פיסקא רכג) כך:

> "והיה עמך עד דרוש אחיך אותו". וכי עלית על דעתך שאתה נותן לו עד שלא יתן סמנים? אם כן למה נאמר "עד דרוש אחיך אותו"? עד שתדרוש את אחיך אם רמיי הוא, אם אינו רמיי.

גם במכילתא דרבי ישמעאל (משפטים – מסכתא דכספא פרשה כ) מופיע:

> "עד דרוש אחיך אותו" – אתה צריך לבדוק את אחיך אם רמאי הוא אם אינו רמאי.

לא כתוב במפורש במדרשי ההלכה שהדרך לבדוק אם אותו אדם רמאי היא באמצעות עדים, אך על פי ההסברים בגמרא כנראה זו הכוונה.

ראשונים הסבירו אילו עדים יכולים להיות עדיפים על פני סימנים.

1. רבנו חננאל: עדים על המאבד שהוא צורבא מרבנן

רבנו חננאל (כח ע"א) כתב:

> "אמר רבא: אם תמצא לומר סימנין דאורייתא...". אקשינן עליה אכתי אמרת אם תמצא לומר, והא כבר פשטינן לה סימנין דאורייתא? ודחינן משום דאיכא למימר הא דפשטינן "דרשהו" לאו כדקאמרת, אלא דרשהו לתובע הכי אם הוא צורבא מרבנן דלא משני בדיבוריה אלא במסכתא ובפוריא ובאושפיזא בלחוד (כג ע"ב), מהדרינן ליה אבידה בטביעות עינא.[4]

הרב זרחיה הלוי (המאור הגדול, טו ע"ב בדפי הרי"ף) כתב דברים דומים:

> ונראה לי לפרש בעדים שיביא שאינו רמאי, אלא שהוא צורבא מדרבנן דלא משני בדבוריה ונוטל בטביעות עינא. והיינו דאמרינן לקמן (כח ע"א) משום דאיכא למימר "כדשנינן" לאהדוריה לצורבא מרבנן בטביעות עינא.

העדים מעידים שלא רק שהמאבד איננו רמאי, אלא שהוא צורבא מדרבנן. העדות היא על אישיותו ונאמנותו של המאבד.

הראב"ד (כתוב שם, טו ע"א מדפי הרי"ף) דחה פירוש זה:

> והגירסא שכתב מטביעות עינא לצורבא מרבנן, ליתה כי אם במיעוט הספרים, ואינה עיקר. דאטו כל דלא הוי צורבא מרבנן רמאה הוא?! והיה לו לומר עד שתדרוש אחיך אם תלמיד חכם הוא אם לאו. ואבוה דרב פפא דאמרו ליה אייתי סהדא דלאו רמאה את, ולא אמר ליה אייתי סהדא דצורבא מרבנן הוא, והאי נמי דמי להההוא. אלא דההוא בסימנין אהדרו או מדאורייתא או מדרבנן.

יש מעט אנשים שהם צורבא מרבנן ומחזירים להם בטביעות עין. האם כל מי שאיננו צורבא מרבנן הוא בחזקת רמאי?! הראב"ד ציין למקרה (כח ע"ב – נעיין בו לקמן) שבו נמצא חמור שאבד לאבוה

הקשה על כך. ראה גם: הרב אריה לייב הכהן (קצות החושן, סי' רנט ס"ק ב). ראה עוד: הרב חיים סבתו ("סימנים דאורייתא או דרבנן בשיטת הרמב"ם", טוב עין, עמ' 117–120).

[4] כך כתבו בשם רבנו חננאל: הרמב"ן (מלחמת ה' טו ע"א מדפי הרי"ף; כז ע"א); הרשב"א והר"ן (כז ע"ב). הרא"ש (ב, יג) כתב שמחזירים תכריך ואגודה של שטרות "לאו משום סימנא דלא הוי סימנא כולי האי אלא לצורבא מרבנן מהדרינן בטביעות עינא דע"י סימן כל דהו מכירו בטביעות עינא. הלכך לא מהדרינן גט בסימנים אלא בסימן מובהק דחשיב או בעדים או לצורבא מרבנן בטביעות עינא".

דרב פפא, ורב חסדא אמר לאבוה דרב פפא להביא עדים שאין הוא רמאי, ולא אמר לו להביא עדים שהוא צורבא מדרבנן. יש להעיר שהסיפור על אבוה דרב פפא נזכר לאחר שבגמרא הובאה הברייתא: "...משרבו הרמאים התקינו שיהו אומרים לו: 'צא והבא עדים דלאו רמאי את, וטול'. כי הא דאבוה דרב פפא...". לא נזכר בגמרא על פי מה ידע אבוה דרב פפא שחמור זה הוא חמורו שאבד. אמנם לא ידוע דבר על אבוה דרב פפא, והמקום היחיד בתלמוד שהוא נזכר הוא בסוגייתנו, אך כנראה הוא היה תלמיד חכם שזיהה את חמורו בטביעות עין, אבל בשל התקנה הגורפת מאז שרבו הרמאים, אמר רבה בר רב הונא שעליו להביא עדים שאין הוא רמאי.[5]

בנוגע לדברי הגמרא (כח ע"א): "סימנים ועדים ינתן לבעל העדים", כתב רבנו חננאל: "אם אחד נתן סימניה וטען נפלה ממני, ובא אחר והביא עדים כי ממנו נפל, תנתן לבעל עדים".[6] כאמור לעיל, הדוגמה של עדי נפילה נזכרה בהמשך הגמרא, שם נאמר שעדי נפילה עדיפים על עדי אריגה.

בנוגע לסימנים (כח ע"א) "אמר את האבידה ולא אמר סימניה", כתב רבנו חננאל:

> כדאמר האבידה וסימניה. ומאי לא אמר סימניה דקאמר במתניתין? לא אמר סימנין מובהקין דידה. וסוגיין בעינן דיהיב סימנין מובהקין והוא דאית סהדי דליתיה רמאי.

לדבריו, מחזירים רק בסימן מובהק, וכשיש עדים למאבד שהוא איננו רמאי.

נראה שרבנו חננאל ציין אפשרויות שונות של עדים שהם עדיפים על סימן מובהק: עדים על אישיותו של המוצא, או עדים שמעידים ממי נפלה האבידה ובהנחה שהיא נפלה מהבעלים.

2. רש"י: עדים שהאבידה שייכת למאבד

כשהגמרא (כז ע"ב) ציינה את האפשרות להסביר את דרשת הפסוקים שהכוונה לעדים, כתב רש"י (ד"ה בעדים): "בעדים – שיבא עדים שהוא שלו".[7] כשרבא חזר על דרשת הפסוק (כח ע"א) והגמרא אמרה שעדיין אפשר לפרש "כדשנינן", כתב רש"י (ד"ה כדשנינן): "בעדים".[8] את דברי רבא "אם תמצי לומר סימנין דאורייתא", הסביר רש"י (ד"ה אם תימצי): "רבותא נקט דאפילו אמרינן דאורייתא, אפילו הכי עדים עדיפי, כדמפרש ואזיל: סימנין ועדים – ינתן לבעל עדים". אכן מיד בהמשך הגמרא נאמר:

---

[5] ייתכן שלרבה בר רב הונא היה ברור שאבוה דרב פפא הוא אדם אמין, והוא ביקש ממנו להביא עדים שיעידו שהוא אדם ישר כי כך התקנה. הוא שאל את השאלה באופן כזה את העדים כי הוא הניח שגם העדים מבינים שזו בדיקה פורמאלית, וברור לכול שאבוה דרב פפא הוא אדם ישר. העדים לא הבינו את השאלה והתבלבלו בתשובה. אחרי שהתברר העניין והעדים אמרו שברור שאבוה דרב פפא הוא אדם ישר, הבין רבה בר רב הונא שנוצרה בעיה הלכתית "כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד" (כתובות יח ע"ב), ועל כן אמר שההנחה היא שאין אדם מביא עדים שיעידו נגדו ועל כן בעיה זו איננה קיימת ועדותם התקבלה (רש"י ד"ה מסתברא, וד"ה לא מייתי).

[6] ראשונים נוספים הסבירו כך את ההלכה של סימנים ועדים: רבנו ישעיהו הזקן (פסקי ריא"ז בבא מציעא ב, ה); רא"ש (ב, יג) ורבנו יעקב (טור חושן משפט סי' רסז); הרב יוסף קארו (שולחן ערוך שם ט).

[7] הרשב"א (כז ע"ב) כתב על דברי רש"י: "ואיכא למידק אם כן קרא למאי אצטריך אי לאשמועינן דמחזירין בעדים פשיטא, ואי לאשמועינן דאפילו בסימנים לא נהדר, לשתוק קרא מיניה ואנא ידענא דמנא תיתי? וי"ל דסברא הוא דנהדר בסימנים, ולהכי אצטריך קרא דלא נהדר אלא בעדים". תלמיד רבנו פרץ (שיטה מקובצת שם) כתב בשם רבו: "ומורי הרב פירש דהכי פירושו לא בעדים דאם רמאי הוא אפילו בעדים לא מהדרינן ליה".

[8] הגמרא (כז ע"ב) הסבירה לפי דברי רבא, מדוע נוח לכול שיחזירו אבידה בסימנים: "ניחא ליה לבעל אבידה למיהב סימנין ולמשקליה. מידע ידע דעדים לית ליה, ומימר אמר: כולי עלמא לא ידעי סימנין מובהקים דידה, ואנא יהיבנא סימנין מובהקים דידה ושקלנא לה". רש"י (ד"ה אלא) הסביר: "מאי טעמא – מידע ידע דעדים לית ליה, פעמים שאין לו עדים **עליה**, ואם יזקיקוהו לעדים – לא תבא לעולם לידו". גם כאן מדובר על עדים שאמורים להעיד על האבידה שהיא של אותו אדם.

[1] סימנין וסימנין – יניח.

[2] סימנין ועדים – ינתן לבעל העדים.

[3] סימנין וסימנין ועד אחד – עד אחד כמאן דליתיה דמי, ויניח.

[4] עדי אריגה ועדי נפילה – תנתן לעדי נפילה, דאמרינן זבוני זבנה, ומאיניש אחרינא נפל.

מקרה [2]: "עדים וסימנים – ינתן לבעל העדים" – הכוונה לעדים שאמרו שהאבידה של המאבד שטוען שהוא הבעלים.[9] מכאן שכל עדות של עדים שנוגעת לזיהוי האבידה עצמה שמשמעותה היא שהאבידה שייכת למי שטוען שהוא הבעלים, משיבים לבעלים.

בנוגע לסימנים (כח ע"א) "אמר את האבידה ולא אמר סימניה", רש"י לא כתב כאן באיזה סימן מדובר, אך מדבריו במקומות אחרים (יח ע"ב ד"ה ודוקא; יט ע"א ד"ה וקסברי; גיטין כז ע"ב ד"ה ודוקא) משמע שמדובר על סימן מובהק.[10]

3. רמב"ן: עדי אריגה, עדי נפילה, עדי מקח שמעידים שהאבידה שייכת למאבד

הרמב"ן (כז ע"ב) כתב:

> פירש"י ז"ל שיביא עדים שהיא שלו. וקשיא פשיטא דבעדים מהדר, ופשיטא דבלאו עדים לא מהדר כיון דלא כתיבי סימנין? ואיכא למימר שמא תעלה על הדעת להחזיר בסימנין.

הדחייה של הגמרא היא שהיה ניתן להסביר את הפסוק שיש להשיב אבידה רק על פי עדים. הרמב"ן (מלחמת ה', טו ע"ב בדפי הרי"ף [חידושים, כז ע"ב]) פירש את הגמרא כך:

> לומר שמחזירין בעדים שהיא שלו, כגון: עדי אריגה, ומקח. שלא תאמר עדי נפילה בעינן שמא מכרה לאחר וממנו נפל, והוא הנכון.

כאמור לעיל, בגמרא (כח ע"א) נאמר: "עדי אריגה ועדי נפילה – תנתן לעדי נפילה, דאמרינן זבוני זבנה, ומאיניש אחרינא נפל". אם אחד מביא עדי אריגה ואחד מביא עדי נפילה, נותנים לזה שהביא עדי נפילה. הסברה היא שייתכן שאותו אדם שארג את הבגד מכר אותו לאחר, והבגד נפל מהקונה. העדים אינם יודעים שאכן כך היה, וניתן לומר שבמקרה אותו אדם החזיק את החפץ והוא נפל ממנו. אך מול עדי אריגה, עדותם של עדי הנפילה טובה יותר מסיבה זו שניתן להניח שהמאבד קנה את הבגד והבגד נפל ממנו.

לדברי הרמב"ן עדי אריגה יכולים להיות נאמנים כשאין עדות אחרת מולם, וגם "עדי מקח" יכולים להיות נאמנים. כוונתו היא שהעדים יעידו שאותו אדם שטוען שהאבידה שלו קנה את החפץ ממישהו. שתי האפשרויות שציין הרמב"ן נזכרו בדברי הרמב"ם והראב"ד שפירשו מה הכוונה "עדי

---

[9] רבינו יהונתן מלוניל (טו ע"א מדפי הרי"ף) כתב: "סימנין ועדים, דאע"ג דהוו סימנין דאורייתא ועדים דאורייתא, אפילו הכי עדים עדיפי. דאיפשר דמתחלה היתה של בעל הסימנין ועכשיו מכרה וראו העדים אותה בידו [ביד הקונה] כמה פעמים". הרב יוסף דב סולובייצ'יק (רשימות שעורים, כח ע"א) כתב על כך שמכיוון שהעדים ראו את החפץ בידו כמה פעמים "הוי ליה תופס בחפצא, ומכיון שהוא התופס והמוחזק, הוי ליה כאילו העדים מעידים שממנו נפל. ואילו השני שנותן סימנים אינו תופס אלא דיש לו חזקת מרא קמא בלבד, וחזקת מוחזק ותופס עדיפא מחזקת מרא קמא". יש להעיר שרבינו יהונתן לא כתב שהעדים ראו שהאבידה נפלה ממנו, אלא שהם ראו אותה כמה פעמים בידי אותו אדם, ומכאן שהאבידה שלו ומסתמא ממנו נפלה. אבל העיקר הוא שהם מעידים שהאבידה שלו.

[10] לפי רש"י עדים יכולים לזהות חפץ של מאבד שטוען שהאבידה שלו גם בטביעות עין. בגמרא (שם) נאמר: "תא שמע: חמור בסימני אוכף! אימא: בעדי אוכף". רש"י (ד"ה אימא בעדי אוכף) הסביר: "אם יש עדים המכירין בטביעות עין לאוכף שהוא שלו – מחזירין לו את החמור". זהו חידוש שמקבלים עדות שמבוססת על טביעות עין.

אריגה". הרמב"ם (הל' גזילה ואבידה יג, ז) כתב: "עדי אריגה שארגו אותה לו". העדים מעידים שאומן או אומנים ארגו את הבגד לאותו אדם, והוא כנראה שילם על עבודתם. הראב"ד (שיטה מקובצת שם) פירש: "עדים המעידים שהוא ארגו". אמנם הוא הוסיף: "ואין זו עדות שהיא שלו, דאימור אומן הוא", ועל כן אם מולו עומדים עדי נפילה – מאמינים לעדי הנפילה. עדי אריגה זו כמובן דוגמה לכל חפץ אחר שהעדים מעידים שהטוען שהוא בעל האבידה הוא שייצר את החפץ או אחרים ייצרו בעבורו.

יש להעיר שעדים כמו "עדי אריגה" זו כמובן אפשרות טובה, אם כי בדרך כלל, לרוב החפצים שבבעלות אדם אין מי שיעיד שהוא עצמו ייצר אותם או שייצרו בשבילו והוא שילם. בדרך כלל אנשים אינם יודעים אילו חפצים יש לחבריהם ושכניהם בבית. אולי הם יודעים לזהות חפצים מועטים שאיתם הם יוצאים מחוץ לביתם, אך בוודאי אין אפשרות שכל חפציו של אדם ידועים ומזוהים על ידי אחרים. גם "עדי נפילה" זה מצב נדיר, ובכל זאת לפי הרמב"ן אם אדם יביא עדי אריגה, עדי נפילה או עדי מקח, זו עדות טובה גם כן. בנוגע לסימנים (כח ע"א) "אמר את האבידה ולא אמר סימניה", גם הרמב"ן כתב בסוגייתנו כמה פעמים שמדובר בסימן מובהק.

4. ראב"ד: עדים שהמאבד איננו רמאי כשהוא נותן סימן שאינו מובהק

הראב"ד (כתוב שם, טו ע"א מדפי הר"ף) פירש:

> ...ואי איתא לפירושי הכי הוא דמפרשינן: מאי לאו בסימנין ואפילו בשאינו מובהק דקרא לא מפליג בהו? לא, בעדים שלא יהא רמאי, ואז נחזיר לו בכל סימן. אבל בסתם אין מחזירין לו אלא בסימן מובהק וכל שכן לרמאי. והיינו דאבוה דרב פפא.[11]

לפי הראב"ד אדם שטוען שהאבידה שלו עליו להביא עדים שהוא ישר ולא רמאי, ואז ייתנו לו בכל סימן שיאמר, גם סימן שאינו מובהק. כשאומר סימן מובהק מחזירים גם לרמאי, ואין צורך בעדים.[12]

---

[11] התוספות (כז ע"ב ד"ה דרשהו אם) כתבו שני הסברים ליחס בין האמור בברייתא לבין האמור במשנה: [א] המשנה נאמרה לאחר שרבו הרמאים והפסוק הוא אסמכתא לכך שסימנים אינם מספיקים; [ב] במשנה מדובר במקרה שידוע למוצא שמי שטוען בעלות על החפץ הוא רמאי ולכן צריך עדים, ואילו הברייתא עוסקת במצב שבו מי שטוען בעלות על החפץ הוא אדם ישר ואמין.

[12] הראב"ד (שיטה מקובצת, כח ע"ב) כתב עוד: "והראב"ד כתב וזה לשונו: דאמר סימניה ולא אמר סימן מובהק דידה. כיון דאית בה סימן מובהק ולא קאמר לה, שמע מינה לאו דידיה היא, דאי דידיה היא מידע הוה ידע ליה. וכי אמרינן דמהדרינן אבדתא בסימן שאינו מובהק, דלית ביה אלא הוא". לפיו, כשאדם אומר סימן מובהק וייחודי שנמצא בגוף האבידה, מחזירים לו. כנראה זהו הסימן המובהק שמחזירים גם לרמאי. הרמב"ם (הל' גזילה ואבידה יג, ג) כתב: "בא בעל האבדה ונתן סימנים שאינן מובהקין, אין מחזירין לו עד שיאמר סימנים מובהקין, והרמאי אף על פי שאמר סימנים מובהקין אין מחזירין לו עד שיביא עדים שהיא שלו". הראב"ד (שם) כתב: "והרמאי אף על פי שאמר סימנים מובהקין אין מחזירין לו עד שיביא עדים שהיא שלו – אמר אברהם: סימן מובהק לגמרי". יש הגורסים בראב"ד: "או סימן מובהק לגמרי". הרב וידל די טולושא (מגיד משנה שם) כתב: "נראה מדבריו של הר"א ז"ל שהוא אף על פי שנתן סימן מובהק כגון נקב יש בו בצד אות פלוני שהוא סימן מובהק ביותר שכך כתב בהשגות א"א סימן מובהק לגמרי. ואף על גב דסימנין כאלה דאורייתא כנזכר למעלה, ברמאי חיישינן ומדאורייתא ילפינן לה וכמ"ש הר"א ז"ל וזה הדין במשנה באלו מציאות". אמנם הרב שם טוב אבן גאון (מגדל עוז שם) כתב שיש מקום לפירוש זה: "ואני אומר אין לשון מפורשת אם קוראו משנה לסימן מובהק לגמרי עדים כלומר שהוא ברור כעדים ברורים. או אם רוצה לומר כי אף על פי שיתן סימן מובהק לגמרי לא יועיל לו עד שיביא עדים ברורים שיעידו שהוא שלו ולשניהם יש פנים בהלכה פרק אלו מציאות". הרב מאיר שמחה הכהן מדוינסק (רמב"ם שם) כתב על דברי הראב"ד: "דלרמאי אין מחזירין רק בעדים, ולדעתי לא קאי ההשגה על זה, רק מקומה בריש הלכה זו: 'בא בעל האבידה ונתן סימנים שאינן מובהקין, אין מחזירין לו עד שיאמר סימנים מובהקים', על זה אמר אברהם סימן מובהק לגמרי". בדברי הראב"ד הללו דנו נושאי הכלים ברמב"ם בטור ובשולחן ערוך. ראה: הרב שבתאי פרנקל, ספר המפתח (שם).

הראב"ד כתב "והיינו דאבוה דרב פפא". כוונתו למה שכתב תחילה שאם אדם נתן סימן לא מובהק עליו להביא עדים שאיננו רמאי, וכך נדרש מאבוה דרב פפא. כאמור לעיל, בגמרא לא נאמר שאבוה דרב פפא נתן סימן כלשהו, והגמרא ציינה את המעשה "כי הא דאבוה דרב פפא" כדי ללמד שמאז שרבו הרמאים דרשו מכל אדם להביא עדים שהוא אדם ישר ולא רמאי. אך הראב"ד הבין שמאחר שאבוה דרב פפא לא נתן סימן, הוא נדרש להביא עדים שהוא אדם נאמן, ואז גם אם ייתן אחר כך סימן שאינו מובהק ישיבו לו האבידה. אמנם, כאמור לעיל, המעשה עם אבוה דרב פפא צוין בגמרא כדי להציג יישום של מקרה לאחר שתיקנו תקנה "משרבו הרמאים".

המכנה המשותף של הראשונים הללו הוא שהם ציינו עדויות של עדים שהם עדיפים מסימנים:

1. המאבד הוא תלמיד חכם, ועל כן הוא יכול לזהות את אבידתו אף לפי טביעות עינו (רבנו חננאל; הרב זרחיה הלוי).
2. האבידה שייכת לאותו מאבד שטוען שהוא בעל האבידה (רש"י).
3. העדים הם "עדי אריגה" שמעידים שאותו מאבד ארג את הבגד או שארגו לו את הבגד. או שהעדים הם "עדי נפילה" שמעידים שמאותו מאבד נפלה האבידה, או שהם "עדי מקח" שמעידים שהנאבד קנה את האבידה (רמב"ן).
4. המאבד אינו רמאי (ראב"ד).

הרב יוסף דב סולובייצ'יק (רשימות שעורים, כח ע"א) כתב מספר נימוקים לכך שעדים עדיפים מסימן, ואף מסימן מובהק:

> ונראה דאע"פ דסימנים מדאורייתא, מכל מקום עדים עדיפי מסימנים.
> [א] משום דסימנים חלין בצירוף לנאמנות בעל דבר להאמין את טענתו, וכי היכי דמיגו במקום עדים לא אמרינן – דאף על פי שמיגו הוי סברא להאמין טענת הבעל דבר, מכל מקום כשיש עדים כנגד המיגו אין נאמנות לבעל דבר, הכא נמי יש לומר בסימנים ועדים.
> [ב] אי נמי יש לומר דסימנים חלין מדין בירור, אולם הבירור חל מדין רוב וכשיש עדים כנגד סימנים, עדים עדיפי משום דהעדים מקיימין את המיעוט, ומפרשים דהמציאות היא כמו המיעוט. ונמצא דהעדים אינם מכחישים את הסימנים כלל אלא הם מפרשים אותם.
> [ג] ועוד יש לומר דסימנים מהני רק היכא דיש ספק, אבל אם יש עדים שהחפץ שייך לפלוני אין כאן ספק, ואין מועילים הסימנים שהביא השני.
> ונראה דעדים עדיפי אפילו מסימנים מובהקים משום דאף בסימן המובהק ביותר יש עדיין מיעוט דאינו שלו והעדים מקיימין את המיעוט. אי נמי י"ל שהעדים מבטלים את הספק וממילא אין מקום לסמוך על הסימנים.[13]

על כל אלו יש להוסיף שעדים המעידים על האבידה עצמה הם אנשים חיצוניים ואין להם נגיעה אישית באבידה, ועל כן עדותם עדיפה על פני בעל האבידה שנוגע בדבר, גם כשמדובר באדם ישר שנותן סימן מובהק.

ב. בראשונה... ומשרבו הרמאין

במשנה (כח ע"ב) נאמר:

---

[13] גם המהר"ם שיף (כח ע"א) כתב שעדים עדיפים מסימן מובהק.

> אמר את האבדה ולא אמר סימניה – לא יתן לו. והרמאי אף על פי שאמר סימניה לא יתן לו, שנאמר: "עד דרוש אחיך אותו" (דברים כב, ב) עד שתדרוש את אחיך, אם רמאי הוא אם אינו רמאי.

לכל אדם יש להשיב אבידה על פי סימנים. אך מי שחשוד כרמאי, אין נותנים לו גם אם נתן סימנים. אמוראים דנו בשאלה מה על המוצא להכריז ואילו סימנים על המאבד למסור:

> אתמר, רב יהודה אמר: אבידתא מכריז, ורב נחמן אמר: גלימא מכריז.

לאחר דיון בגמרא נפסקה ההלכה כרב נחמן:

> אמר רב ספרא: לעולם גלימא מכריז. אמר איהו [המוצא] גלימא, ואמר איהו [המאבד] סימנין. ומאי "לא אמר את סימניה"? לא אמר סימנין מובהקין דידה.

בגמרא (שם) נזכרה ברייתא שבה מסופר על השתלשלות אופן השבת אבידה:

> תנו רבנן:
> בראשונה – כל מי שאבדה לו אבידה, היה נותן סימנין ונוטלה.
> משרבו הרמאין – התקינו שיהו אומרים לו: צא והבא עדים דלאו רמאי את, וטול.

מקור הברייתא בתוספתא (ב, ו), שם מופיע כך:

> בראשונה - כל הבא ונותן סימניה היה נוטלה.
> משרבו הרמאין – התקינו שיהא זה נותן סימניה, ומביא ראיה שאינו רמיי.

מדברי הברייתא משמע שכך אמרו לכל אדם ולא רק מי שהיה חשוד כרמאי. אך בתוספתא לא נאמר באופן ברור מה היא הראיה שעליו להביא, אך בהתאמה לאמור בברייתא עליו להביא עדים.
בגמרא (שם) מסופר על אביו של רב פפא שאבד לו חמור:

> כי הא דאבוה דרב פפא אירכס ליה חמרא, ואשכחוה. אתא לקמיה דרבה בר רב הונא.
> אמר ליה [רבה בר רב הונא לרב פפא]: זיל אייתי סהדי דלאו רמאי את, וטול. אזל אייתי סהדי.
> אמר להו [רבה בר רב הונא לעדים]: ידעיתון ביה דרמאי הוא?
> אמרו ליה [העדים]: אין.
> אמר להו [אבוה דרב פפא לעדים]: אנא רמאה אנא?
> אמרו ליה [העדים לאבוה דרב פפא]: אנן לאו רמאי את קאמרינן.
> אמר רבה בר רב הונא: מסתברא, לא מייתי איניש חובתא לנפשיה.

מעשה זה מסופר לאחר שהגמרא ציינה את הברייתא שבה נזכרה התקנה שכל אדם צריך להביא עדים שהוא איננו רמאי: "...משרבו הרמאין, התקינו שיהו אומרים לו: צא והבא עדים דלאו רמאי את, וטול. כי הא דאבוה דרב פפא...".

רש"י (ד"ה אמרו ליה אין) פירש את תשובתם של העדים לשאלת רבה בר רב הונא: "כסבורין שאמר להן ידעיתון ביה דלאו רמאי הוא, שכך היה לו לשואלן". לפי רש"י רבה בר רב הונא היה צריך לדייק בשאלתו, ולשאול: האם אתם יודעים שהוא איננו רמאי? התשובה היא: אכן, אבוה דרב פפא איננו רמאי, וממילא טענתו שהחמור שלו נכונה. אמנם בגמרא לא נאמר על פי מה ידע אבוה דרב פפא שהחמור שנמצא הוא החמור שלו.

בירושלמי (ב, ז) נידונה השאלה איך ייתכן שאדם רמאי יודע את הסימנים שיש באבידה. התשובה היא שמדובר באדם שמציג עצמו כאדם נאמן שמשיב אבידות והוא עושה לעצמו שם של אדם ישר והגון, ובעקבות כך אנשים מפקידים אצלו חפצים והוא מכיר סימניהם. אפשרות נוספת היא שהוא שומע שמישהו מכריז על אבידה, ואז גם הוא מכריז במקום אחר ושומע את סימניה ממאבדים, ואז הוא הולך ונותן את הסימנים הללו לזה שבאמת מצא ולוקח ממנו את החפץ. רש"י (כח ע"ב ד"ה חיישינן לרמאי) כתב: "שמא שמע האובד מתאונן בין שכיניו טליתי נאבדה, וזה יודע את סימניה, וכשישמע את מוצאה מכריז טלית מצאתי – יקום ויתן סימנים".

נעיין בדברי הרמב"ם, הרא"ש והטור שכתבו מה היה "בראשונה" ומה היה "משרבו הרמאים".

1. רמב"ם: חשוד כרמאי – עדים שהאבידה שלו; משרבו הרמאים – עדים שהמאבד אינו רמאי

הרמב"ם (הל' גזילה ואבידה יג, ג–ד) כתב את סדר ההשתלשלות של השבת אבידה על פי סימנים ועל פי עדים באופן הבא:

> ג. בא בעל האבדה ונתן סימנים שאינן מובהקין אין מחזירין לו, עד שיאמר סימנים מובהקין. והרמאי אף על פי שאמר סימנים מובהקין אין מחזירין לו עד שיביא עדים שהיא שלו. אמרו חכמים "והיה עמך עד דרוש אחיך" עד שתחקור אחר אחיך אם רמאי הוא אם לאו.
>
> ד. בראשונה כל מי שאבדה לו אבדה ובא ונתן סימניה מחזירין אותה לו, אלא אם כן הוחזק רמאי.
>
> משרבו הרמאין התקינו בית דין שיהו אומרין לו: הבא עדים שאין אתה רמאי, וטול.[14]

המשפט הפותח את הלכה ד: "בראשונה כל מי שאבדה לו אבדה ובא ונתן סימניה מחזירין אותה לו, אלא אם כן הוחזק רמאי", משקף את הנאמר בהלכה ג:

> בראשונה כל מי שאבדה לו אבדה ובא ונתן סימניה מחזירין אותה לו (הלכה ד) – בא בעל האבדה ונתן סימנים שאינן מובהקין אין מחזירין לו, עד שיאמר סימנים מובהקין (הלכה ג) אלא אם כן הוחזק רמאי (הלכה ד) – והרמאי אף על פי שאמר סימנים מובהקין אין מחזירין לו עד שיביא עדים שהיא שלו (הלכה ג).

במשפט המסיים את הלכה ד: "משרבו הרמאין, התקינו בית דין שיהו אומרין לו: הבא עדים שאין אתה רמאי, וטול", לא נאמר איזה סימן אמר המאבד – סימן מובהק או סימן שאינו מובהק. הטור (חושן משפט סי' רסז) כתב על "משרבו הרמאין": "והרמב"ם כתב אפילו בסימן מובהק אין מחזירין לו עד שיביא עדים שאינו רמאי". יש להעיר שאין זה כתוב באופן ברור ברמב"ם. הרמב"ם כתב "אומרין לו: הבא עדים שאין אתה רמאי" רק "משרבו הרמאין", וכאמור לעיל שם הרמב"ם לא כתב שהמאבד אומר סימן מובהק. ביטוי כזה מופיע כשהרמב"ם כתב על מה שהיה "בראשונה" כשהמאבד חשוד כרמאי: "והרמאי אף על פי שאמר סימנים מובהקין...". אך מכיוון שלפי הרמב"ם (שם ה) מחזירים רק בסימנים מובהקים – "הסימנים המובהקין סומכין עליהם ודנין על פיהם בכל מקום

---

[14] כדברי הרמב"ם פסק גם הרב יוסף קארו (שולחן ערוך, חושן משפט סי' רסז, ח). על פסיקתם ראה בירור הלכה, בבא מציעא עמ' צה.

דין תורה" – אזי גם משרבו הרמאים והמאבד הביא עדים שאינו רמאי, יש להשיב לו רק על פי סימן מובהק.[15]

נראה שפירוש הרמב"ם לגמרא דומה לפירוש רש"י, ויושם לב שיש שתי עדויות שונות: בראשונה מי שהיה חשוד שהוא רמאי – היה צריך להביא עדים שהאבידה שלו, ומשרבו הרמאים – כל אדם צריך להביא עדים שהוא איננו רמאי. ההבדל הוא שבראשונה אם מי שטוען שהוא בעל האבידה חשוד כאדם רמאי, על העדים להעיד שהאבידה שלו, שהרי גם למי שחשוד כרמאי יש רכוש משלו, ומאחר שהוא חשוד כרמאי, על העדים להעיד שהאבידה אכן שלו. אך "משרבו הרמאים" אין הכוונה שכולם חשודים והם בחזקת רמאים, אלא שלא ניתן לדעת אם מי שטוען שהוא בעל האבידה רמאי, ועל כן יש צורך שהעדים יעידו שאותו אדם איננו רמאי אלא אדם ישר. אם אותו אדם לא יביא עדים שהוא אדם ישר, הוא יוחזק כרמאי ויצטרך להביא עדים שהחפץ שלו וכפי שהיה "בראשונה", ולא יהיה ניתן להחזיר לו את האבידה גם בסימן מובהק.

2. רא"ש וטור: חשוד כרמאי ומשרבו הרמאים – עדים שאינו רמאי כשלא נתן סימן מובהק; ללא עדים כשנתן סימן מובהק

רבנו יעקב (טור חושן משפט סימן רסז) כתב:

> ותניא. בראשונה כל מי שאבדה לו אבידה היה נותן סימן ונוטלה.
> משרבו הרמאין התקינו שיהו אומרים לו הבא עדים שאין רמאי אתה, וטול. והאידנא כולהו בחזקת רמאין.
> והרמב"ם כתב אפילו בסימן מובהק אין מחזירין לו עד שיביא עדים שאינו רמאי.
> וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאין צריך עדים אלא כשאינו נותן סימן מובהק. אבל אם נתן סימן מובהק חייב להחזיר לכל אדם.

כוונת הטור לדברי הרא"ש (ב, יד):

> ומאי אמר האבידה ולא אמר סימניה דקתני במתניתין, דלא אמר סימן מובהק שראוי להחזיר על ידו אבידה אלא סימן חוורא וסומקא. והלכתא כרב נחמן בדיני. תנו רבנן בראשונה כל מי שאבדה לו אבידה היה נותן סימנין ונוטלה. משרבו הרמאים התקינו שיהיו אומרים לו: הבא עדים שאין רמאי אתה וטול. אבל בסימן מובהק יראה שמחזירין לכל אדם, ולא איירי אלא בסימנים שהיו מחזירין בהן בראשונה.[16]

בהנחה שהטור פסק כמו אביו, אזי בתחילה היו משיבים לכל אדם על פי סימן מובהק, וכשלא אמר סימן מובהק לא היו מחזירים לו האבידה. כך כתב הרא"ש (תוספות הרא"ש כז ע"ב) בדבריו על שלוש דרגות של סימנים:

> שלשה ענייני סימן מובהק הן דכל חד עדיף מחבריה [א] ...שומא סימן מובהק, ונקב יש [בגט] בצד אות פלונית (יח ע"ב), דבהני מהדרינן מדאורייתא אפילו אם תמצא לומר סימנים לאו דאורייתא [ב] ...סימן מובהק דהכא היינו שיודע סימן חשוב יותר משאר בני אדם כדאמרינן

---

[15] הרמב"ם כתב כמה פעמים שסימן מובהק הוא אמצעי טוב לזהות למי שייך חפץ (הל' גזילה ואבידה יג, ב–ה; טו, ט; יח, ו–ז; הל' שאילה ופקדון ו, ד; הל' סנהדרין כד, א). ראה בהרחבה: הרב נחום רבינוביץ' (יד פשוטה, הל' גזילה ואבידה יג, ה [עמ' תקמג–תקמז]).

[16] יושם לב שהרא"ש כתב: "בסימן מובהק **יראה** שמחזירין לכל אדם", ואילו הטור כתב בשמו באופן מוחלט: "וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאין צריך עדים אלא כשאינו נותן סימן מובהק. אבל אם נתן סימן מובהק **חייב** להחזיר לכל אדם". הרמ"א (שולחן ערוך, חושן משפט סי' רסז, ו) ציין לדברי הרא"ש הללו.

> לקמן מדת ארכו ומדת רחבו ומדת גמיו ינתן למדת ארכו ורחבו. [ג] ועוד יש שלישי לקמן דקאמר מאי "לא אמר סימניה" דלא אמר סימן מובהק דידה דפחות שבסימנין שמחזירין על ידו קרי התם סימן מובהק, ולא אתא לאפוקי אלא סימן שאין מחזירין כלל על ידו כגון חיורי וסומקי.

לפיו, דברי המשנה (כח ע"ב): "אמר את האבידה ולא את סימניה" – כוונתם שלא אמר סימן מובהק ייחודי לאבידה, אלא אמר סימן כללי: "חיורי וסומקי". זו כוונת המשנה שהרמאי אף על פי שאמר סימן מובהק צריך להביא עדים.

אמנם הרא"ש בפסקיו ורבנו יעקב בספרו ארבעה טורים לא כתבו על מה מעידים העדים הללו. אך רבנו יעקב (קיצור פסקי הרא"ש, ב, יד) כתב:

> והרמאי אף על פי שאמר סימניה לא יחזירו לו **עד שיביא עדים שאינו רמאי**. והאידנא כולם בחזקת רמאים,[17] ומיהו בסימן מובהק מחזירין.

לפי דברים אלו, הרא"ש והטור חלקו על הרמב"ם ולדבריהם גם "בראשונה" מי שנחשד כרמאי היה צריך להביא עדים שהוא איננו רמאי אלא אדם ישר.[18] בנוגע לתקנה "משרבו הרמאים", גם כן חלקו הרא"ש והטור על הרמב"ם. לדבריהם כל אדם צריך להביא עדים שהוא איננו רמאי, וזאת אך ורק כשנתן סימן לא מובהק. אם נתן סימן מובהק, אין צורך להביא עדים שאינו רמאי.[19] הסברה היא שמי שנותן סימן מובהק, שהוא סימן ייחודי, אינו נכלל בהגדרה "משרבו הרמאים" אלא הוא אדם ישר, וכמו שהיה "בראשונה".[20]

להלן סיכום דברי הרמב"ם, הרא"ש והטור:

	רמב"ם	**רא"ש וטור**

---

[17] הטור כתב: "והאידנא כולם בחזקת רמאים", ואילו הרמ"א שציין לדברי הרא"ש (לעיל הערה 16) כתב: "ויש אומרים דבסימן מובהק מחזירין אפילו בזמן הזה ואין צריך לעדים שאינו רמאי (טור בשם הרא"ש)". על הביטוי "ואפילו בזמן הזה" כתב הרב יהושע ולק (ספר מאירת עינים, סמ"ע, שם ס"ק ח): "בזמן הזה שהכל הם בחזקת ספק רמאים", ולא "בחזקת רמאים" כדברי הטור. לא ברור מדוע מאז ועד עתה הכול בחזקת ספק רמאים. הרב יעקב אפשטיין (שו"ת חבל נחלתו, כא, סי' ס) כתב: "אם בתוך ישוב קטן החליטו להשיב שלא רק עפ"י סימנים אלא עפ"י נאמנות כעין תלמיד חכם כיון שמכירים זה את זה, ואם ח"ו מישהו יאמר על דבר שאינו שלו שהוא שלו ומכירו בטביעות עין הדבר עתיד להתגלות, נראה שקבלתם מותרת וראויה עפ"י ההלכה". הרב יהודה הרצל הנקין (שו"ת בני בנים, ב, סי' מה, יג) כתב: "וכמדומה שבין שכנים המנהג הוא להחזיר אבידה בלי דרישה וחקירה, וגם לפי טביעות עין. ואם יש רגליים לדבר שהיא שלו בוודאי שפיר דמי".

[18] הרב יצחק אור זרוע (ספר אור זרוע, ג, פסקי בבא מציעא סי' עז) כתב: "הלכך בזמן הזה לא מהדרינן אפילו בסימנים עד שיביא ראיה שאין רמאי. אבל אם יביא עדים שהוא שלו מחזירין לו אפילו הוחזק רמאי. הלכך נראה בעיני דהיכא דיצא לו שום גניבה בעיר לא מהימן לומר אלו כלים שנגנבו לי דלא עדיף קלא מסימנין אלא צריך להביא עדים שזה הכלי היה שלו, ואז מהימן לומר שנגנבו לו". דברי האור זרוע הללו צוינו בהגהות אשרי (רא"ש ב, יד) על דברי הרא"ש שכתב שמשרבו הרמאים אומרים לו להביא עדים שהוא איננו רמאי. יש להעיר שלדברי הרא"ש והטור, כשמדובר על עדים – הכוונה היא רק לעדים שמעידים שאינו רמאי.

[19] רבנו פרץ (ספר מצוות קטן, הגהות רבינו פרץ מצוה רנב) כתב: "ומיהו בדבר שיש קול שהוא של בעלים כמו אדם הבונה בית שיש לו קול בתוך שכיניו שיש לו קורות אפילו בדבר שאין בו סימן חייבין להחזיר". כך כתב גם הרב אהרן הכהן מנרבונה (כל בו, סי' פג) בשם רבנו פרץ.

[20] על דברי הרא"ש והטור כתבו בהרחבה רבה: נושאי הכלים על הטור והשולחן ערוך (שם); הרב יום טוב ליפמן הלוי הלר (פלפולא חריפתא, רא"ש ב, יד, אות נ); בירור הלכה, בבא מציעא עמ' צד–צה.

בראשונה – לכל אדם	מחזירים אבידה ע"פ סימן מובהק	מחזירים אבידה ע"פ סימן מובהק
בראשונה – מי שחשוד כרמאי	לא מספיק שייתן סימן מובהק, אלא עליו גם להביא עדים שהאבידה שלו.	לא מספיק שייתן סימן מובהק, אלא עליו גם להביא עדים שאינו רמאי.
באחרונה – כשרבו הרמאים	כל אדם שנותן סימן מובהק צריך גם להביא עדים שהוא איננו רמאי.	כל אדם שנותן סימן לא מובהק צריך להביא עדים שהוא איננו רמאי. אם נותן סימן מובהק, אינו צריך להביא עדים שאינו רמאי.

יש להעיר שלפי הרא"ש והטור "משרבו הרמאים" אם המאבד נותן סימן מובהק, אין הוא צריך להביא עדים שהאבידה שלו. אך הראב"ד (שיטה מקובצת, כח ע"ב) כתב:

> והראב"ד כתב וזה לשונו: משרבו הרמאין, היו אומרים לו הבא עדים שאין רמאי אתה וטול בסימן שאינו מובהק. אבל אם לא הביא עדים לא ידעתי אם נותנין לו בסימן מובהק וכל שכן לרמאי ידוע.

הראב"ד הסכים עם הרא"ש והטור שאם הביא עדים שהוא איננו רמאי, יחזירו לו בסימן שאינו מובהק. אבל הוא הסתפק מה יהיה הדין אם לא הביא עדים שאינו רמאי, האם נותנים לו בסימן מובהק. נראה להסביר כך את ההתלבטות של הראב"ד. הראב"ד (הל' גזילה ואבידה יג, ג) הסכים עם דברי הרמב"ם שכתב: "והרמאי אף על פי שאמר סימנים מובהקין אין מחזירין לו עד שיביא עדים שהיא שלו". הראב"ד הוסיף שכך הדין גם אם היה נותן "סימן מובהק ביותר". אך המצב "משרבו הרמאים" איננו מעמיד את כולם בחזקת חשודים כרמאים, ועל כן עדות עדים שאינו רמאי מספיקה כדי להשיב את האבידה גם בסימן לא מובהק. אך כשאין עדים כאלו, ההתלבטות היא אם להתייחס לזה כמו במצב "בראשונה", שאז גם חשוד כרמאי שנתן סימן מובהק היה צריך להביא עדים וכדברי הרמב"ם אלא ששם היה צריך להביא עדים שהאבידה שלו, או שאם נתן סימן מובהק אזי במצב "משרבו הרמאים" סימן זה שקול לעדים שהוא אינו רמאי וניתן להשיב לו את האבידה וכדברי הרא"ש והטור.

ג. סימנים וסימנים – יניח

בגמרא (כח ע"א) דן רבא במצבים שונים שבהם שני אנשים טוענים שהם הבעלים של האבידה. ניתן לחלק את הטענות השונות של המאבדים לשלוש קבוצות: קבוצה ראשונה – סימנים ועדים; קבוצה שנייה – מידות האבידה (אורך רוחב, משקל). קבוצה שלישית – סימנים ייחודים בשטר גט.

להלן נתמקד בעיקר בקבוצה הראשונה, ובעיקר במקרה הראשון: "סימנין וסימנין". הדין הוא "יניח". נעיין מה הכוונה "יניח":

> אמר רבא:...
> [1] סימנין וסימנין – יניח.
> [2] סימנין ועדים – ינתן לבעל העדים.
> [3] סימנין וסימנין ועד אחד – עד אחד כמאן דליתיה דמי, ויניח.
> [4] עדי אריגה ועדי נפילה – תנתן לעדי נפילה, דאמרינן זבוני זבנה, ומאיניש אחרינא נפל.

מדובר ששני אנשים באו בפני המוצא. מקרה [1]: כל אחד מהם נתן סימן באבידה. הרב מנחם המאירי (בית הבחירה, כח ע"א) כתב ש"הושוו שניהם להבהקת הסימנין". מאחר שלא ניתן להכריע מי מהם צודק, הדין הוא "יניח". מקרה [2] הוא כשאחד מסר סימנים והאחר הביא עדים, הדין הוא שנותנים למי שהביא עדים, כי עדים עדיפים על סימנים. מקרה [3]: כל אחד מהם נתן סימנים ואחד מהם הביא עד נוסף על הסימנים. מקרה זה נזכר לאחר שבמקרה [2] נאמר שעדים עדיפים על סימן. הדין הוא שעדים עדיפים על סימנים, אך אין מחזירים על פי עד אחד. הדין הוא "יניח" כמו במקרה [1]. מקרה [4] הוא דיון בסדרי עדיפות בין עדים שונים, עדי אריגה או עדי נפילה. הדין הוא שעדים שראו ממי נפל עדיפים, כי ניתן להניח שמי שארג את הבגד, או מי שקנה מהאורג את הבגד, מכר את הבגד לאדם אחר והבגד נפל מאותו אדם אחר שקנה את הבגד.

כאמור, במקרה [1] "סימנין וסימנין" הדין הוא "יניח". אך לא בכל מקרה "סימנין וסימנין" כך הדין. כאמור לעיל, הקבוצה השלישית עוסקת בסימנים בגט. שם נאמר:

> [1] הוא אומר סימני הגט והיא אומרת סימני הגט – ינתן לה. במאי? ...נקב יש בו בצד אות פלוני.
>
> [2] הוא אומר סימני החוט והיא אומרת סימני החוט [שבו קשור הגט] – ינתן לה. במאי? ...במדת ארכו [של החוט].
>
> [3] הוא אומר בחפיסה והיא אומרת בחפיסה – ינתן לו, מאי טעמא? מידע ידעה דכל מה דאית ליה – בחפיסה הוא דמנח ליה.

כשהבעל והאשה נותנים סימנים בגט עצמו, ואלו הם סימנים שהאישה יכולה לדעת אותם רק אם הגט היה בידה, נותנים לה (מקרים 1–2). אך אם מדובר בסימן שמבוסס על היכרות של האישה עם הבעל, ולא על כך שהאישה ראתה את הגט, אזי ישיבו לבעל את הגט.

מה הכוונה "יניח"? להלן כמה פירושים:

1. יהיה מונח אצל המוצא, עד שיבוא אליהו

רבנו חננאל (כח ע"א) כתב: "אם באו שניהם ונתנו זה וזה סימניה, וכל אחד אמר שלי הוא, לא יתננה לא לזה ולא לזה, אלא יניחנה מוצאה אצלו". ההוראה היא למוצא שישאיר את האבידה אצלו. הרי"ף (טו ע"א בדפי הרי"ף) כתב: "סימנין וסימנין יניח ולא יתן לא לזה ולא לזה". הוא לא כתב היכן תהיה האבידה מונחת, אבל נראה שהכוונה כדברי רבנו חננאל שהאבידה תישאר אצלו, כי ההוראה אליו היא "ולא יתן".

רש"י (ד"ה יניח) פירש: "יניח – עד שיבא אליהו".[21] הרב ברוך הספרדי (כח ע"א) כתב גם כן: "סימנין וסימנין יניח. פירוש זה נותן סימן וזה נותן סימן, יניח את האבדה עד שיבא מורה צדק ויוכח". הביטוי "יהיה מונח עד שיבוא אליהו" מופיע כמה פעמים בדברי תנאים. דוגמה (לז ע"א):

> שנים שהפקידו אצל אחד, זה מנה וזה מאתים, זה אומר שלי מאתים וזה אומר שלי מאתים – נותן לזה מנה ולזה מנה, והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו. אמר רבי יוסי: אם כן מה הפסיד הרמאי? אלא, הכל יהא מונח עד שיבא אליהו.
>
> וכן, שני כלים אחד יפה מנה ואחד יפה אלף זוז, זה אומר יפה שלי וזה אומר יפה שלי – נותן את הקטן לאחד מהן, ומתוך הגדול נותן דמי קטן לשני, והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו. אמר רבי יוסי: אם כן מה הפסיד הרמאי? אלא, הכל יהא מונח עד שיבא אליהו.

---

[21] כך כתבו גם: הרב משה מקוצי (ספר מצוות גדול, עשין עד); הרב יצחק אור זרוע (אור זרוע בבא מציעא סי' עו; הרב יוסף חביבא (נמוקי יוסף, טו ע"א בדפי הרי"ף); הרב מנחם המאירי (בית הבחירה, כח ע"א).

משנה זו העוסקת ב"מנה שלישי" נזכרה בגמרא (ג ע"א). רבנו חננאל (שם) פירש: "הכל יהא מונח עד שיבוא אליהו, ויאמר למי הם". כאמור לעיל, בסוגייתנו כאן לא כתב רבנו חננאל ביטוי זה.

ניתן לפרש ביטוי זה כפשוטו וכפי שביאר הרב ברוך הספרדי, וכפי שקדם וכתב הרי"ף (שו"ת, סי' נג) בהקשר אחר בנוגע לספקות בירושה:

> ומה שישתייר מן הנכסים יפקידנו בית דין אצל נאמן ויכתוב שמו של בית דין עד שיבא יורש. ואם לאו, יהא מונח עד שיבא אליהו **ויודיע מי הוא היורש**. וזהו הטעם בכל מה שאומרים "יהא מונח עד שיבא אליהו".

לפי הרי"ף משמעות הביטוי "עד שיבוא אליהו" היא שבתנאים הקיימים לא ניתן להכריע את הספק. אמנם אם יהיה מי מהצדדים שיצליח להוכיח שהוא הצודק – הוא היורש בהקשר זה, ואז הספק יוכרע. אך אם איש מהם לא יצליח, המצב יישאר כך לנצח, ובעז"ה לעתיד לבוא "יבוא אליהו ויודיע מי הוא היורש", וכך גם במקרים אחרים: מי הוא בעל האבידה, מי הוא בעל המנה השלישי וכד'.[22]

2. יהיה מונח עד שיבואו עדים, אחד מהם יישבע, אחד יודה, או שיתפשרו ביניהם

הרמב"ם (הל' גזילה ואבידה יג, ו) כתב:

> באו שנים זה נתן סימני האבדה וזה נתן סימניה כמו שנתן האחר, לא יתן לא לזה ולא לזה. אלא תהיה מונחת עד שיודה האחד לחבירו או יעשו פשרה ביניהן.[23]

הרמב"ם כתב בלשונם של רבנו חננאל והרי"ף "לא יתן לא לזה ולא לזה" אך לא השתמש בביטוי "עד שיבוא אליהו" כפי שכתב רש"י. כאמור, בסוגיית "מנה שלישי" מופיע במשנה הביטוי "יהא מונח

---

[22] הרב אלחנן וסרמן (קובץ שעורים, בבא בתרא אות תרמ [קובץ שעורים, קונטרס דברי סופרים סי' ה, ד]): כתב: "ומלשון המשנה 'יהא מונח עד שיבא אליהו' משמע דאליהו נאמן לברר של מי הוא. ובדבר דצריך שני עדים לא מהני נביא, ואפילו משה ואהרן לא מהימני, ומוכח דעד אחד נאמן? ויש לדחות, דהכונה דכשיבא אליהו יודה הבעל דין בעצמו, שיתבייש לכפור בפני אליהו". דברים דומים בשם הרב ברוך ממז'יבוז' (בוצינא דנהורא, ירושלים תשס"ו, א, עמ' קמד–קמה): "'שנים שהפקידו אצל אחד זה מנה וזה מאתים... יהא מונח עד שיבא אליהו'. והקשה, הגם שיאמר אליהו שהמאתים של זה, הלא כתיב 'על פי שני עדים... יקום דבר' (דברים יט, טו), ולא חלקה התורה בין משה רבנו עליו השלום ובין הדיוט (בבא בתרא קנט ע"א). ותירץ, כי בביאת אליהו זכור לטוב יהיה רק אמת ויבוטל השקר מן העולם, ויודה כל אחד כמה שהפקיד ויתברר האמת ממילא ולא יצטרך הוא זכור לטוב לאמר כלל". יש להעיר שבמקרה כמו ב"מנה שלישי" יש בוודאי רמאי, ועל כן מי ששיקר או רימה יודה, כדברי הקובץ שיעורים והרב ברוך ממעזיבוז. אך יש מקרים שביטוי זה מופיע כשאין כלל רמאי ואין מי שיודה. למשל: "כלי זהב וכלי זכוכית – לא יגע בהן עד שיבוא אליהו" (כט ע"ב); "מותר המת ליורשיו. רבי מאיר אומר: מותר המת – יהא מונח עד שיבא אליהו. רבי נתן אומר: מותר המת – בונין לו נפש על קברו" (משנה שקלים ב, ה). גבו כסף לצורך קבורת מת מסוים ונותר כסף – שלושה תנאים חלקו מה לעשות ביתרה. לפי רבי מאיר: יהא מונח עד שיבוא אליהו (טעמו של רבי מאיר נידון בגמ' סנהדרין מח ע"א), ועוד. הרב חיים יוסף דוד אזולאי (פתח עינים שבת קח ע"א; בבא מציעא לז ע"א) כתב שאם נביא יאמר לברר ולהודיע המציאות שומעין לו "וכדאמרינן בעלמא יהא מונח עד שיבא אליהו", אך אין שומעים לו אם פסק הלכה מכוח הנבואה. וכפי שנאמר בגמרא (פסחים יג ע"א): "שמא יבא אליהו ויטהרם" – שיבוא בערב פסח קודם זמן ביעור חמץ, ויטהר ויאמר שלא נגעה בהם טומאה, ויוכלו לאכלם. שם הכוונה לאליהו הנביא ממש, כאמור שם: "אמרו לו: כבר מובטח להן לישראל שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מפני הטורח".

[23] גם הרב מנחם המאירי (בית הבחירה, כח ע"א) כתב על האפשרות להתפשר ביניהם.

עד שיבוא אליהו", והרמב"ם (פירוש המשנה, ג, ה) כתב: "מונחין עד שיבוא אליהו, עד שיודה הרמאי מהם על האמת". אך בהלכות שאלה ופקדון (ה, ד) לא השתמש הרמב"ם בביטוי זה אלא כתב כך: "נותן מנה לזה ומנה לזה, והשאר יהיה מונח אצלו עד לעולם, או עד שיודה האחד לחבירו".[24] על פי הרמב"ם המשמעות ההלכתית לביטוי "יהיה מונח עד שיבוא אליהו" היא "עד לעולם", לנצח.

הרמב"ם גם כתב שיש מצבים שניתן לברר את העניין והאבידה לא תישאר לעד בידי המוצא, וכן הפיקדון לא יישאר לעד בידי השומר. נראה שאת דברי הרמב"ם "עד שיעשו פשרה ביניהן" בנוגע לאבידה, ניתן להסביר על פי דברי הרב ישעיהו הזקן (פסקי ריא"ז, ב, ה) שכתב דברים דומים לדברי הרמב"ם ואף הוסיף עוד:

> מצא אבדה שיש בה סימן ובאו שנים זה נותן סימן ואומר שלי היא וזה נותן בה סימן ואומר שלי היא תהא מונחת ביד זה שמצאה, עד שיתברר הדבר בשני עדים כשרים.
> ונראה בעיניי, שאם אמר אחד לחבירו או תשבע אתה שהיא שלך, או אשבע אני שהיא שלי – שומעין לו.[25]
> וכן אם ניאותו לחלקה ביניהם שומעין להם, וכן אם הודה אחד מהם שומעין לו.[26]

סוף דברי הריא"ז מהמילים: "וכן אם ניאותו..." הם כדברי הרמב"ם אך בסדר הפוך: קודם ההסכמה ביניהם לחלק ואחר כך אם מי מהם הודה. דברי הרמב"ם "עד שיעשו פשרה ביניהן", כוונתם כדברי הריא"ז שכתב: "וכן אם ניאותו לחלקה ביניהם שומעין להם". בהנחה שהאבידה שייכת לאחד מהם,

---

[24] אמנם יש מקומות אחרים שבהם הרמב"ם עסק בספק ממון וכתב את הביטוי "עד שיבוא אליהו" וכוונתו כמו כאן: "עד לעולם", או עד שאחד הצדדים יצליח להוכיח או יודה במשמעות של לוותר. למשל: הרמב"ם (הל' גזילה ואבידה יג, י) כתב: "הכריז או הודיע ולא באו הבעלים, תהיה המציאה מונחת אצלו עד שיבא אליהו". כך פסק גם הרב יוסף קארו (שולחן ערוך, חושן משפט סי' רסז, טו), והרב שבתאי כהן (ש"ך, שפתי כהן שם ס"ק יג), הסביר שמדובר "בדבר שיש בו סימן, דאיכא למיחש כל שעה שמא יבא בעליו, לכך יהא מונח עד שיבא אליהו". הרמב"ם (הל' מכירה כ, ב) כתב: "הלוקח מאחד מחמשה בני אדם וכל אחד מהן תובע אותו ואומר אני הוא בעל המקח, והוא אינו יודע ממי מהם לקח, מניח דמי המקח ביניהם ומסתלק ויהיו הדמים מונחין עד שיודו או עד שיבא אליהו, ואם הוא חסיד נותן דמים לכל אחד ואחד כדי לצאת ידי שמים". הרמב"ם (הל' מלוה ולוה טז, יא) כתב: "המוצא שטר בין שטרותיו ואין יודע מה טיבו יהיה מונח עד שיבא אליהו", אך אם הוא יגלה בשלב מסוים מה טיב השטר, ודאי שעליו יהיה לפעול בהתאם.

[25] דברי הריא"ז נזכרו בדברי הרב בועז יהושע (שלטי הגבורים, טו ע"א בדפי הרי"ף). הרב שבתאי כהן (ש"ך, שפתי כהן, חושן משפט סי' רסז ס"ק ה) העתיק את דברי ריא"ז משלטי הגיבורים וכתב על כך: "ונראה שאם אחד אומר אשבע ולא אתה, והשני אומר להיפך – יניח".

[26] הריא"ז (בבא קמא ט, ה) כתב גם ב"מנה שלישי" דברים דומים: "...מונחים עד שיבא אליהו, כלומר עד שיודע האמת".

המוצא ייתן להם את האבידה והם יסתדרו ביניהם.[27] אחד מהם יישבע, או שהם יחלקו את האבידה ביניהם, או שיסכמו כל סיכום אחר שיהיה מקובל עליהם.[28]

הריא"ז כתב אפשרויות נוספות להכרעת הספק. האפשרות הראשונה היא שאם אחד מהם יביא עדים ייתנו לו. גם רבנו יעקב (טור חושן משפט סי' רסז) כתב: "...לא תנתן לשום אחד אלא תהא מונחת, עד שתתברר בעדים". נראה שכל הראשונים יסכימו לכך, שהרי אם יהיה מצב כזה, הרי הוא כמו מקרה [2]: "סימנים ועדים – ינתן לבעל העדים". במצבים אחרים של ספקות ממון כתב זאת רש"י באופן ברור. בגמרא (ז ע"ב) נאמר שאם אדם זר מצא שטר ש"נפל ליד דיין", שהיה בו אישור בית דין על החתימות, "לא יוציאו עולמית". רש"י (ד"ה לא יוציאוהו מידו): "לא לוה ולא מלוה עד שיבא אליהו, **או עדים שראו מיד מי נפל**". בגמרא (לז ע"ב) נאמר: "רבי אבא בר זבדא אמר רב: כל ספק הינוח - לכתחילה לא יטול, ואם נטל – לא יחזיר" רש"י (ד"ה ואם נטל) כתב:

> [א] ואם בא אחר ואמר שלי הוא וסימן אינו נותן בו – לא יחזירנו שמא אינו שלו.
> [ב] וסוף הבעלים לבוא, **ויביא עדים שהניחו שם.**
> [ג] לפיכך יהא מונח ביד זה עד שיבא אליהו. דהאי "לא יחזיר" – לא שיהא שלו קאמר, דהא מעיקרא באיסורא אתא לידיה אם הינוח הוא, אלמא: מידי דמספקא לן דמאן נינהו – צריך להניחו ביד מי שהוא, **עד שיתברר הדבר**.[29]

"עד שיתברר הדבר" וכפי שנאמר קודם, כשהבעלים יבואו ויביאו עדים שהם הניחו את האבידה באותו מקום. כל עוד לא באו הבעלים, המצב נשאר כפי שהוא והאבידה תהיה בידי המוצא. אמנם,

---

[27] רבי עקיבא איגר (כז ע"א) שאל למה ב"סימנים וסימנים" הדין הוא "יניח" ולא אומרים "יחלוקו", שהרי אין ודאי רמאי, וגם החלוקה יכולה להיות אמיתית, ונשאר בצ"ע. הרב חיים סולובייצ'יק מבריסק (חידושי הגר"ח, בבא מציעא סי' א, עמ' נז) השיב על קושיית רבי עקיבא איגר כך: "באבידה שיש עליו חיוב השבה לבעלים, אם כן כל שיניח בין שניהם שיחלוקו אינו יוצא ידי חיוב השבה, ובכי האי גוונא לא אמרינן יחלוקו אף בדליכא ודאי רמאי". הרב אלחנן וסרמן (קובץ שעורים, בבא בתרא אות עט), תלמידו של הרב חיים מבריסק, כתב באופן דומה: "והגאון רבי עקיבא איגר (בבא מציעא כח ע"א) הקשה... וי"ל... כיון שבאה אבידה לידו אינו רשאי להחזירה מספק, דקרא כתיב עד שתדרשנו אם הוא רמאי, ומשום הכי ב'סימנין וסימנין' אסור להחזיר, כיון שאינו יודע של מי היא". המוצא שמחזיר את האבידה יקיים את המצווה רק כשברור לו שאכן האדם שמקבל את החפץ ממנו הוא המאבד האמיתי. התשובה לשאלתו של רבי עקיבא איגר איננה סותרת את דברי הרמב"ם ששני נותני הסימנים "יעשו פשרה ביניהם". רבי עקיבא איגר התכוון שבית הדין יפסקו שעליהם לחלוק, כי ייתכן שהם הגביהו יחד את הטלית, והיא של שניהם. אך לפי הרמב"ם אין מדובר על הכרעת פשרה של בית דין, אלא המוצא הוא שנותן להם ובהנחה שהחפץ של אחד מהם בוודאות, אם כי ייתכן מצב נדיר מאוד שאותו חפץ אבד לשני אנשים ולכל אחד מהם יש סימן מובהק בחפץ, ועל כן הם מסתדרים ביניהם כרצונם והסכמתם. כך הסביר הרב יעקב בצלאל ז'ולטי (משנת יעבץ, חושן משפט סי' יח [עמ' סב]). בנוגע למנה שלישי לא כתב הרמב"ם שהם יכולים לעשות פשרה ביניהם, כי שם ברור שרק אחד מהם הפקיד מאתיים.

[28] הרב יוסף דב סולובייצ'יק (רשימות שעורים, כח ע"א) כתב על דברי הרמב"ם הללו: "...וממה שכתב הרמב"ם ש'יכולים לעשות פשרה ביניהם' מבואר דרק הם הויין בעלי דברים וחל שם בעל דין על שניהם, ולא חיישינן שמא יבוא אדם שלישי ויטעון שזה החפץ שלו, דאם לא הכי איך אפשר שיעשו השניים פשרה ביניהם. ודלא כדברי הגר"ח זצ"ל שנקט (בשיעורי רבנו חיים הלוי, כב ע"ב ד"ה מאי מכריז מקום) דהא דאמרינן דסימנים מדרבנן הוא משום דחיישינן שמא יש אדם אחר בעולם שאבד חפץ כזה ויתכן שהוא בעל האבדה, וכל העולם הויין בעלי דבר". אכן מאחר שרק שניהם נתנו סימנים, על אף שזה נדיר ביותר שאותו חפץ בדיוק אבד לשני אנשים שונים ולשניהם יש את אותו סימן מובהק בחפץ, בכל זאת אם הם הסכימו להסתדר ביניהם, לפי הרמב"ם הדבר אפשרי. הטיעון שיבוא אדם שלישי ויטען שהחפץ שלו וייתן גם הוא סימן מובהק בחפץ, הוא מצב נדיר עוד יותר, ולכן כל עוד לא בא אדם כזה אין לחשוש לזה, וכדברי התוספות (כב ע"ב ד"ה אי דליכא): "דאין רגילות ששני בני אדם אבדו חפץ זה כזה ובמקום אחד".

[29] בעניין זה ראה בהרחבה בשיעור כא: כל ספק הינוח – לכתחילה לא יטול, ואם נטל – לא יחזיר.

נראה שרש"י וראשונים אחרים לא יסכימו עם דברי הרמב"ם והריא"ז שהצדדים יכולים להגיע לסיכומים שונים ביניהם. סיכומים אלו אינם כמו בירור והכרעה מי הבעלים של האבידה, בשונה מעדים שמעידים מי בעל האבידה. בנוגע לאפשרות שהציע הריא"ז, שבהסכמת שניהם אחד מהם יישבע שהוא בעל האבידה, ייתכן שהם יסכימו גם כן מפני ששבועה היא בירור.

סיכום

הגמרא דנה בהרחבה אם האפשרות להשיב אבידה באמצעות סימנים היא מהתורה או תקנה של חכמים. למסקנה גם אם סימנים הם מהתורה, עדיף להחזיר באמצעות עדים. ראשונים דנו מה מצופה מהעדים להעיד: עדות על האבידה – האבידה היא של האדם שטוען שאבדה לו, או שהם ראו שהאבידה נפלה ממנו; עדות על המאבד – הוא אדם ישר ואיננו רמאי או שהוא תלמיד חכם שיש להחזיר לו אבידה בטביעות עין.

בסוגיה נזכרת השתלשלות באופן השבת אבידה. "בראשונה" – כשאדם היה טוען שהוא המאבד והוא בעל האבידה והיה נותן סימן מובהק, הוא היה מקבל את האבידה. אך אם הוא היה חשוד כרמאי, על אף שאמר סימן מובהק, היה עליו להביא עדים. הרמב"ם כתב שעליו להביא עדים שהאבידה שלו, ואילו הרא"ש והטור כתבו שעליו להביא עדים שהוא איננו רמאי.

"משרבו הרמאים" תיקנו חכמים שכל אדם צריך להביא עדים שהוא איננו רמאי. לפי הרמב"ם כך יש לעשות גם אם נתן סימן מובהק, ואילו לפי הרא"ש והטור כך יש לעשות אם נתן סימן שאינו מובהק, אך אם נתן סימן מובהק אין צורך להביא עדים שהוא אינו רמאי.

לפי הרמב"ם "בראשונה" היה על חשוד כרמאי להביא עדים שהאבידה שלו, ו"משרבו הרמאים" על כל אחד להביא עדים שאיננו רמאי. הסיבה היא שכאשר אדם חשוד באופן אישי כרמאי, אין מאמינים לדבריו שהוא בעל האבידה, אך גם למי שחשוד כרמאי יש רכוש אישי ועל כן אם יביא עדים שהוא בעל האבידה יקבל את אבידתו בסימן מובהק. "משרבו הרמאים" – אין הכוונה שהכול בחזקת רמאים, ועל כן תיקנו שעל המאבד להביא עדים שהוא איננו רמאי ואז יקבל את אבידתו בסימן מובהק. אם לא יביא עדים כאלו, יהיה דינו כמו "בראשונה" ועליו יהיה להביא עדים שהאבידה שלו. בכל מקרה הסימן שעליו לתת הוא סימן מובהק.

לפי הרא"ש והטור "בראשונה" מי שהיה חשוד כרמאי היה יכול להביא עדים שהוא איננו רמאי, וכך היה שולל את החשד כלפיו. אם היה נותן סימן מובהק, היו משיבים לו אבידתו. "משרבו הרמאים" – משמעותה היא שהכול בחזקת רמאים או ספק רמאים, והתקנה של חכמים הייתה שעל כל מאבד להביא עדים שהוא איננו רמאי. תקנה זו היא יישום גורף של מה שהיה "בראשונה", אך חכמים הורידו את דרגת הדרישה בנוגע לסימן שעליו לתת וישיבו לו אבידתו גם בסימן לא מובהק. אם אדם נותן סימן מובהק, הוא אינו צריך להביא עדים.

"סימנים וסימנים – יניח": כשבאים שניים וכל אחד מהם נותן סימן, הדין הוא "יניח". יש שפירשו שהכוונה כמו בספקות ממון אחרים "יניח עד שיבוא אליהו" וכפשוטן של המילים, שאליהו הנביא הוא שיברר הספק. אך ראשונים אחרים פירשו שהכוונה היא שהאבידה תישאר עד עולם בידי המוצא, אבל יש אפשרויות רבות שהספק הזה יוכרע, וכשם שבגט שאבד והבעל והאישה נותנים סימנים מובהקים, ובהתאם לניתוח הנתונים משיבים את הגט לאישה או לבעל. כך גם באבידה יש מצבים שבהם ב"סימנים וסימנים" העניין יכול להיות מוכרע. אם יבואו עדים, אזי מקרה כזה הוא כמו: "סימנים ועדים – ינתן לבעל העדים". אם אחד מהם יודה שהאבידה איננה שלו, אזי בוודאי המוצא ישיב לאחר. יש ראשונים שכתבו שאם אותם שני מאבדים יגיעו להסכמה ביניהם בנוגע לאבידה, על המוצא לתת להם את האבידה. הסכמה כזאת או אחרת היא אמנם לא בירור של מי מהם האבידה, אך מאחר שכנראה אבידה זו היא של אחד מהם, וייתכן מצב, שהוא אמנם נדיר

ביותר, שלשני אנשים היה את אותו חפץ ויש בו בדיוק את אותו הסימן, אזי אם הם מסכימים ביניהם, על המוצא לקבל את הסכמתם.